

A KULCSCÍM ÉS AZ ISSN JELENTŐSÉGE AZ IDŐSZAKI KIADVÁNYOK NEMZETKÖZI NYILVÁNTARTÁSÁBAN

Szilvássy Zoltánné

Országos Széchenyi Könyvtár

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1974.10.számában megjelent cikk a nemzetközi periodikum nyilvántartási rendszerek egyikével, az ISDS-szel /International Serials Data System/ foglalkozott; most e rendszer működésével szorosan összefüggő két legfontosabb fogalommal, a kulcscímmel és az ISSN-nel, valamint a párizsi Nemzetközi Központban a működés kezdeti szakaszában felmerült néhány problémával ismertetjük meg az olvasót.

A KULCSCÍM

Mi a kulcscím, mi tette szükségessé létrehozását?

A kulcscím az időszaki kiadványt egyértelműen azonosító cím. Létrehozását az a körülmény tette szükségessé, hogy az időszaki kiadványok tekintetében az egyes országokban, ill. nyelvterületeken kialakult hagyományokhoz alkalmazkodva, a cím és a szerzőség fogalmát eltérően értelmezik /jellegtelen címek problémája, közreadó testületek szerepe, nemzetközi szervezetek kiadványai stb./. Ugyanakkor világos, hogy nemzetközi nyilvántartást csak félreérthetetlenül azonosított címek alapján lehet felépíteni és vezetni.

A KULCSCÍM TÖRTÉNETE ÉS ÁLTALÁNOS ISMERTETÉSE

A kérdés historikumának megértéséhez egy rövid összegezés erejéig vissza kell nyulnunk korábbi cikkünkhöz, melyben a nemzetközi nyilvántartásról elmondtuk, hogy

1. az ISDS célja, hogy számítógép segítségével nyilvántartsa és terjessze a szerte a világon, a tudomány valamennyi területén megjelenő időszaki kiadványokat azonosító információkat;

2. a számítógépes adatbank felállítása és vezetése az ISDS hálózaton belül együttműködő központok /nemzetközi, nemzeti vagy regionális/ közös felelőssége;

3. az ISDS eredményes munkája nagymértékben függ attól, hogy a működés alapjául szolgáló szabályokat valamennyi központ egységesen alkalmazza.

Az időszaki kiadványokat azonosító hiteles információk jelentéséért a nemzeti központok felelősek. Ezen információk legfontosabbika vitathatatlanul maga a cím: elsősorban tehát a helyes címforma megválasztásának, ill. megalkotásának módját kellett meghatározni, a fentiekben már érintett eltérő címleírási gyakorlat egységesítése érdekében.

Különösen szerencsés körülmény, hogy az ISDS alapelveit az ISBD/S/ /International Standard Bibliographic Description of Serials - Időszaki kiadványok nemzetközi szabványosított bibliográfiai leírása/ /1/ munkálataival összhangban dolgozták ki; a cím meghatározásának /formájának/ tekintetében az ISDS és az ISBD/S/ azonosan járnak el /2/.

Kulcs címként általában az időszaki kiadvány címlapján szereplő cím szolgál, melyet szükség esetén a kiadványban található egyéb adatok vagy további források alapján ki kell egészíteni.

A kulcs cím meghatározásának négy alapszabálya a következő:

1. Ha a kiadvány címe megkülönböztető /disztinktiv/, úgy azt tekintjük kulcs címként.

Pl. Monumenta Hungarica
Nagyvilág

2. Ha a kiadványt közreadó testület neve nyelvtani szerkezetet alkot a cím többi részével, akkor ezt a címet tekintjük kulcs címként.

Pl. Acta Mathematica Academiae Scientiarum Hungaricae
Távokzlési Kutatóintézet közleményei

3. Ha a cím generikus /3/ szó vagy kifejezés, amely nem alkot nyelvtani szerkezetet a kiadványt közreadó testület nevével, úgy a kulcs cím első eleme az ilyen általános jellegű kifejezés lesz, ezt követi második elemként a közreadó testület neve.

Pl. A kiadvány címe
Studii și Materiale

Mitteilungen und Materialien

Kulcs címe
Studii și Materiale. Muzeul
Regional Tirgu Mures

Mitteilungen und Materialien.
Zentralinstitut für Bibliothekswesen

4. Ha a cím csupán magának a közreadó testületnek a neve, akkor ezt fogadjuk el kulcscímként.

Pl. Association des Diplômés Universitaires
Scientifiques, Juridiques et Economiques

Fenti példák közül csupán a 3. szabály szerinti címtípus esetében kell a kulcscímet a kiadványban szereplő adatok alapján megalkotni, az esetek többségében a kulcs cím egybeesik a tényleges címmel. Ami azonban a kulcs címet mégis egyfajta "művi" címmé teszi, az az a körülmény, hogy a kiadványon szereplő címet, azért hogy kulcs címmé váljék, a nemzetközi nyilvántartás számára bizonyos kiegészítő megjegyzésekkel kell ellátni, így pl. azonos címek esetén a megjelenés helyével /Medicina /Madrid/, Medicina /Tokyo//, azonos megjelenési hely esetén az indulás évével /Irodalomtörténet /Budapest, 1949/, Irodalomtörténet /Budapest, 1969// stb.

A kulcs cím megalkotásának előírásait a "Guidelines for ISDS /Paris, 1973/" tartalmazza, mely részletes utbaigazítást ad mind a leggyakrabban előforduló címformákkal kapcsolatban /poligramos cím, számot ill. sorszámalemet tartalmazó cím stb./, mind a kötelező inter-punkcióra vonatkozóan; végül foglalkozik a címváltozásokkal és azok értelmezésének kérdésével.

A kulcs címet az a nemzeti ISDS központ állapítja meg, amely felelős a kiadvány hazai nyilvántartásáért, ill. a Nemzetközi Központba való jelentéséért.

AZ ISSN
/International Standard
Serial Number/

Az ISSN az időszaki kiadványok és sorozatok nemzetközi azonosító száma, mely szorosan kapcsolódik a kulcs címhez.

Miért volt szükség az ISSN-re?

Az elmúlt évtizedben a számítógépes nyilvántartási rendszerek létrejötte felvetette a kiadványok egyértelmű azonosítására alkalmas kód szükségességét. E kódnak - a világon használatos írásmódok különbözősége miatt - szükségképpen numerikusnak kellett lennie.

AZ ISSN TÖRTÉNETE ÉS ÁLTALÁNOS ISMERTETÉSE

Az Egyesült Államokban 1965-ban kezdik meg az un. National Serials Data Program elnevezésű számítógépes rendszer kidolgozását, mely az időszaki kiadványok központi nyilvántartását tűzte ki célul, első feladatként csupán a természettudományok és az alkalmazott tudományok területén. E munkálatok kapcsán készült el 1968-ban az a tanulmány, mely javaslatot tesz a periodikumok azonosítására szolgáló számra: megszületik a Standard Serial Number. Ebből a meglévő alap-

ből nőtt ki az időszaki kiadványok nemzetközi azonosító száma, az ISSN: az ISO 36 sz.technikai bizottsága /TC 46/ az amerikai javaslatot 1969-től 1972-ig megtartott stockholmi, oslói, berlini és bécsi ülésein átdolgozta, az ISDS kivánalmaival egyezettette és végül jóváhagyta az ISO-hoz 1973 októberében benyújtott változatot /ISO/DIS/ 3297/ /4/.

Az ISSN rendszer kidolgozói szerint a nyolcjegyű ISSN lehetséges variációi olyan számmennyiséget képviselnek, mely elegendő lesz a világon megjelenő valamennyi periodikum azonosítására /ez vonatkozik a multban megjelent, a jelenlegi és jövőben megjelenő időszaki kiadványokra egyaránt/.

Az ISSN a szóban forgó időszaki kiadvány azonosításán kívül egyéb jelentést nem tartalmaz, vagyis /az ISBN-nel ellentétben/ a kiadvány sajátosságairól /pl. kiadási ország, kiadó/ nem szolgál felvilágosítással.

Egy-egy időszaki kiadvány csak egyetlen ISSN-nel rendelkezik.

ISSN-t visszavonni csak véglegesen lehet, vagyis az egyszer kiadott ISSN szám ismételtelen nem használható fel.

Minden ISSN-nel azonosított időszaki kiadványnak meg kell állapítani a kulcs címét.

AZ ISSN SZERKEZETE

Az ISSN hét számjegyből és egy ellenőrző számjegyből áll, pl.: 1234-5679. Lényeges, hogy az ISSN-nek mind írott, mind nyomtatott alakja egyértelmű legyen, ezért a két-két négyjegyű csoportból álló számot mindenkor meg kell hogy előzze a nemzetközileg alkalmazott betűjel. A helyes forma tehát a következő:

ISSN 1234-5679

Az ellenőrző számjegy a szélső jobb oldalon áll /példánkban: 9/, ki-számítását /a 11-es modulus és a 8-2 súlycsoport alkalmazásával a számító gép automatikusan végzi.

Szükség esetén az ISSN-hez kiegészítő kód járulhat, amely pl. a kiadási ország jelölésére szolgál:

HU ISSN 0001-5695

A PÁRIZSI NEMZETKÖZI KÖZPONTBAN A MŰKÖDÉS KEZDETI SZAKASZÁBAN FELMERÜLT PROBLÉMÁK

Ismeretes, hogy az illetőségi területükön megjelenő időszaki kiadványok ISSN számának megállapításáért a kizárólagos felelősség a

nemzeti központoké, e számok odaitélésének ellenőrzéséért viszont a Nemzetközi Központ felelős, mely központilag intézi az ISSN számtartományok kiutalását és nyilvántartását.

Az itt ismertetendő két probléma az ISSN-nel kapcsolatos, mindkettő a nemzeti központok és a Nemzetközi Központ szoros együttműködésének fontosságára utal.

A teljesség /exhaustivity/ a bejelentések tekintetében

Egyes nemzeti központok /pl. a Bibliothèque Nationale, Paris/ e kérdést tekintik az ISDS-hez való csatlakozásuk kulcsaként, ugyanis a Nemzetközi Központba való jelentés természetesen összefügg az ISSN szám adásával. A probléma az: adhat-e a nemzeti központ ISSN számot minden, a területén megjelent időszaki kiadványnak anélkül, hogy ezek teljességét a Nemzetközi Központba jelentené, vagy: alkalmaznia kell-e az ISSN számok adásakor bizonyos válogatási szempontokat, pl. a tudományos szint, politikai-kulturpolitikai megfontolások vagy a megjelenés példányszáma alapján.

Az első esetben a nemzeti központ százszázalékosan kielégítene a nemzeti bibliográfiai rendszer, valamint a könyvkereskedelem nyilvántartási igényeit, a Nemzetközi Központban azonban hiányos lenne az ISSN számok sora és ezzel párhuzamosan az ennek alapján megjelent kiadvány is, azonkívül nem lenne mód az ISSN-nyilvántartás automatikus ellenőrzésére.

A második eset szintén nem szerencsés, egyrészt, mert a válogatás kritériumai nem dolgozhatók ki és nem alkalmazhatók egyértelműen szerte a világon, másrészt - és ez főleg a kapitalista könyvkereskedelemben jelentkező probléma - mivel az ISSN-szám odaitélése ill. megtagadása bizonyos rangsorolást jelentene, az un. "másodrendű" kiadványok megjelentetése és terjesztése nehézségekbe ütköznék; harmadsorban csorbát szenvednének a nemzeti központokban, a kiadóknál vagy egyéb helyeken a jövőben kiépítendő automatizált nyilvántartás szempontjai.

A Nemzetközi Központ a következő elvi álláspontot képviseli: az ISDS nemzetközi nyilvántartásának végső célja a minél teljesebb, minél szélesebb körű tájékoztatás. Minden nemzeti központnak saját érdekében a lehető legteljesebb adatszolgáltatást kell nyújtania, de mivel részvétele a rendszerben önkéntes, teljhatalmuan dönt afelől, hogy mit tart a Nemzetközi Központba való jelentésre érdemesnek.

Az ISSN számokkal való összefüggés okozta gyakorlati problémát szakértői ülés fogja megtárgyalni.

Az ISSN számok ill. számtartományok odaitélése

A párizsi Nemzetközi Központ és az amerikai Bowker-cég tárgyalásainak eredményeképpen ez utóbbi még 1972 folyamán felhatalmazást nyert arra, hogy a bibliográfiai kiadványaiban /Bowker Serials Bibliography + Supplement/ szereplő címeket ISSN számokkal láthassa el, sőt az amerikai NSDP /National Serials Data Program/ is beleegyezését adta ahhoz, hogy ugyanezt a New Serial Titles megjelentetendő 21 éves /1950-1970/ kumulációjában is megtegye. Így kb. 150 - 200 ezer időszaki kiadványnak van ISSN száma, olyan, amelyet nem az illetékes nemzeti központok adtak ill. állapítottak meg a hiteles kulcscim alapján.

Ennek az eljárásnak kétségtelen előnye /és nyilván célja is/ az volt, hogy hatalmas lökést adott az ISSN elterjedésének. Hátránya kettős:

1. A nemzeti központokra hárul a Bowker-féle anyagban szereplő címek hiteles kulcscimének utólagos megállapítása, az ISDS-be való pótlólagos jelentése, a kiadványtipusok helytelen megítélése miatti téves ISSN-ek visszavonása stb. /5/. Mindezekben túlmenően, a nemzeti központok működésük kezdetén ISSN-t csak újonnan induló periodikumoknak adhatnak, az élő címek tekintetében továbbra is a Bowker kiadványok kell, hogy alapul szolgáljanak.

2. A Nemzetközi Központban az eljárás negatív következményei a nyilvántartások területén jelentkeznek: a jövendő "fichier de base" /alap-nyilvántartás/ egyik összetevője a Bowker-féle anyag, mely ugyan ISSN-nel már el van látva, de egyéb adatai nem, ill. csak részben felelnek meg az ISDS előírásainak. Így ez a tetemes adathalmaz mindaddig, míg valamennyi nemzeti központ le nem ellenőrzi, nem vehető a részt vevő nemzeti központok már beküldött hiteles jelentéseivel. Nem szorul magyarázatra, milyen mértékben hátráltatja a Nemzetközi Központot az adott helyzet.

A nehézségek ellenére a Nemzetközi Központ célul tűzte ki, hogy a nemzetközi együttműködés első konkrét eredményeként a már nyilvántartott periodikumok kísérleti ISDS regiszterét 1975. márciusig megjelenteti.

JEGYZETEK

/1/ ISBD/S/. International Standard Bibliographic Description of Serials. London, IFLA Committee on Cataloguing 1974. 36 p.

- /2/ Az ISBD/S/ végső fogalmazásából /London 1974/ a kulcscimet, mint bibliográfiai adatot mégis kihagyták azzal az indokolással, hogy a bibliográfiai leírás, melynek hűen kell tükröznie a kiadványt, nem tartalmazhat "művi" címet. A kulcscimben szereplő kiegészítő adatokat az ISBD/S/ az impresszumadatok zónájában tünteti fel.
- /3/ A generikus szó vagy általános jellegű kifejezés a kiadvány típusát vagy periodicitását jelzi: Abhandlungen, trüdü, naucsnie dokladü, wissenschaftliche Beiträge, közlemények, havi közlemények stb.
- /4/ Az egységes könyvszámozási rendszer megteremtésének gondolata Angliában vetődött fel először, ahol 1967-ben az Angol Könyvkiadók Egyesülete elfogadta az akkor még csak az angol nyelvterületre alkalmazható SBN-t /Standard Book Numbering = Szabványos könyvszámozási rendszer/. A nemzetközi szabványos könyvszám, az ISBN /International Standard Book Number/ képzésére vonatkozó előírásokat az 1971-ben megjelent ISO/R 2108 tartalmazza.
- /5/ A Bowker-féle magyar címnyag revíziója már folyik az Országos Széchényi Könyvtárban.

.o.

SZILVÁSSY Z.-né: A kulcscim és az ISSN jelentősége az időszaki kiadványok nemzetközi nyilvántartásában

Az ISDS-rendszer /International Serials Data System/ hatékony működése a nemzeti központok hiteles adatszolgáltatásán alapszik. Az időszaki kiadványokat azonosító két legfontosabb adat a kulcscim és az ISSN /International Standard Serial Number/. A cikk ezek kialakulásának történetét és általános ismertetését adja; befejezésül utal az ISSN-nel kapcsolatos néhány problémára.

.o.

Mrs. SZILVÁSSY, J.: Key-titles and the ISSN. Their importance in the international registration of periodical publications

Efficient functioning of the ISDS /International Serials Data System/ is based on authentic data supplied by national centres. The two most important data for identification of periodical publications are the key-title and the ISSN /International Standard Serial Number/. The article describes their development and describes some problems concerning ISSN.

..

СИЛВАШИ, З.-не: Значение ключевых названий и ISSN в международной регистрации периодических и продолжающихся изданий

Эффективное функционирование системы ISDS (International Serials Data System) обосновывается на представлении достоверных данных со стороны национальных центров. Для идентификации периодических и продолжающихся изданий самыми важными данными являются ключевое название и ISSN (International Standard Serial Number - международный стандартный номер для периодики).. В статье дается история создания и общее описание этих двух данных, а в конце статьи описываются некоторые проблемы, связанные с ISSN.

..

Frau SZILVÁSSY, J.: Die Bedeutung des Schlüssel-titels und der ISSN für die internationale Periodika-evidenz

Das effektive Wirken des ISDS-Systems /International Serials Data System/ beruht auf der authentischen Datenlieferung durch die nationalen Zentren. Die zwei wichtigsten Identifizierungsdaten der Periodika sind der Schlüssel-titel und die ISSN /International Standard Serial Number = Internationale Standard-Periodikanummer/. Im Artikel wird die Geschichte der Entstehung dieser wichtigen Kenndaten und ihre allgemeine Beschreibung mitgeteilt und abschliessend werden einige mit der ISSN zusammenhängende Probleme behandelt.

..